

se donijeti najnovije i najvrednije što je bilo objavljeno do uključivo 1978. godine. Da bi literatura bila što potpunija, nije se ostalo na onome što se o moralnim temama pisalo i objavljivalo samo u teološkim revijama i časopisima ili se nalazilo među izdanjima isključivo crkvenih izdavača. Kao primjer može poslužiti popis literature o kreposti vjere na str. 61–64. Uz radove na hrvatskom u literaturi ima više priloga iz slovenskog jezičnog područja.

Treba istaknuti da je prijevod vrlo uspješno učinjen. Možda bi bilo bolje da je npr. na str. 123. umjesto riječi *dokončanje* ljubavi upotrijebljen izraz *dovršenje* ili *ispunjenje* ljubavi (Die Vollendung der Liebe), a na str. 325 umjesto *rješenje* od zavjeta upotrijebljena riječ *prestanak* zavjeta, mada u njemačkom izvorniku stoji izraz *rješenje* (Lösung vom Gelübde).

Lektura je pažljivo obavljena. Ipak, izmakle su neke sitnice od kojih ovdje radi ilustracije navodim neujednačenosti kod navođenja vlastitih imena: S. Alfonso (str. 73), sv. Alfonz (str. 275, 318), ili Alfonz, bez izraza sveti (str. 400); ime Tertulijan (str. 342), a zatim kao Tertulianus (str. 437); Hrizostom (str. 300), a onda pogrešno Chrizostom (str. 417); ime sv. Tome Akvinskoga (na kojega se u II. svesku autor navraća čak 64 puta) redovito se navodi kao Toma (str. 40, 42, 119, 120), jedino na str. 343 kaže *Toma akvinski*; i kod navođenja sv. Augustina potkrala se je pogreška na str. 414, gdje stoji *Augustine* umjesto *Augustin*.

Na kraju treba reći da drugi svezak hrvatskog izdanja Haringovog *Kristovog zakona*, premda u sebi sadrži izvjesne didaktične nedostatke, na veoma jasan, logičan i sistematičan način iznosi pred čitaocem bogatstvo i ljepotu kršćanskog morala. Kao takvo, djelo može izvršno poslužiti za popunjavanje moralnog znanja, pa se stoga samo od sebe preporučuje.

Marijan BIŠKUP

Carl Heinz RATSCHOW (izd.), ETHIK DER RELIGIONEN. Ein Handbuch. Primitive, Hinduismus, Buddhismus, Islam, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 1980, str. 511.

Ne može se baš reći da ima mnogo sistematskih radova o religioznim etikama izvan kršćanstva. Stoga veoma dobro dolazi ovo solidno djelo, s prilogima šestorice svjetski poznatih autora.

U prvom prilogu sam izdavač Carl Heinz Ratschow govori „O pobožnosti. Studija o odnosu vjere i čudoređa“. Autor polazi od Grka (Sokrat, Platon) da bi opširno raspravljao o utjecajima racionalizma i prosvjetiteljstva (Kant, Schleiermacher). Značajan je autorov zaključak: današnje etičko raspadanje na Zapadu nije plod racionalizma nego unutrašnjih pomaka u samom kršćanstvu kojima se vjera odvojila od života: „Kršćani su danas jednako podložni strastima i utvarama kao u vrijeme Tertulijana i Augustina. Kršćanska zajednica treba danas potporan Deset zapovijedi kao i prije tisuću godina“ (str. 76).

Drugi prilog: W. Dupré, „Kultura i etos. O problemu čudoređa u primitivnim kulturama“. Autor ne ide za sintetičkim prikazom tog odnosa u raznim primitivnim kulturama. To su obradili drugi autori, osobito Westermarck i, s katoličke strane, Cathrein. Autor više raspravlja o nekim bitnim elementima tog pitanja, npr. o važnosti mita i mitologije te o ugrađenosti etosa u tkivo cijelog društva. Važan je autorov zaključak da se čudoređe ne da shvatiti bez religiozne komponente. Postoji uzajaman odnos: vjera utemeljuje i produbljuje čudoređe, a ovo opet nosi i usavršava vjeru. Stoga, u povijesnoj i usporedbenoj perspektivi, ne može se apstrahirati od pojma Boga kad je riječ o čudoređu.

U trećem prilogu P. Antes govori „O etici u islamu“. Članak je pisan jasno i pregledno, što je i po sebi shvatljivije ako se ima pred očima da tu nema toliko nejasnoća kao, na primjer, u budizmu ili u hinduizmu. Uzevši u obzir naše prilike i blizinu muslimana, ovaj je članak veoma koristan, prava potreba za osnovno upoznavanje s etičkom dimenzijom islama.

Mnogo su zahtjevnija slijedeća dva priloga: P. Gerlitz, „Etika Bude. Filozofski temelji i čudoređne norme u ranom budizmu“, te G.-D. Sontheimer, „Etika u hinduizmu“.

Ovi radovi koriste ne samo obilnu modernu literaturu nego polaze od samih budističkih i hinduističkih tekstova na izvornim jezicima. Stoga odaju prvorazrednu stručnost i neće se moći zaobići kad je riječ o prikazu budističke i hinduističke etike, osobito ako je se želi vidjeti u odnosu prema kršćanskoj etici.

I kod nas ima u posljednje vrijeme sve više radova o azijskim filozofskim sistemima. Pojavilo se i opširno antologijsko djelo o etici (R. Iveković – Č. Veljačić, Indijska i iranska etika, Sarajevo 1980). Prilika je to i poticaj da se i s kršćanske strane prikažu kako razlike tako i mogućí priključci. Jednom je rekao R. Guardini da će kršćanstvo imati posljednji

obračun s azijskim religijama, posebice s budizmom. Da on predstavlja određeni izazov, ne može se poreći. No ne ide se samo da se otkriju razlike i, eventualno, devijacije, nego i da se otkriju „semina Verbi“ u svijetu koji sve više postaje ujedinjen.

U zadnjem prilogu J. Duncan M. Derrett govori o „Zakonu i moralnosti u istočnim vjerama“. Autor nalazi da je moralnost u istočnim azijskim religijama samostalna i neovisna, kako o pozitivnim zakonima vladara, tako i o strogo religijskim elementima kao takvima. Autor smatra da bi Zapad imao tu nešto korisno naučiti. Bez obzira na autorovo mišljenje, čini se da bi se taj aspekt dao povezati s današnjom diskusijom o „autonomiji morala“. No ipak izgleda da je problem mnogo složeniji nego bi se moglo pretpostaviti na temelju autorovih određenih stavova.

Sve u svemu ovaj sadržajni priručnik veoma će dobro doći etičarima, moralistima i stručnjacima raznih disciplina koji se bave bilo etičkim problemima bilo proučavanjem religija općenito. Zbijen i prilično zaokružen prikaz, uz obilje podataka i solidnu i probranu literaturu, pomoći će da razne diskusije o etičkom fenomenu budu bolje ukorijenjene u bogatom vjerskom iskustvu čovječanstva.

Marijan VALKOVIĆ

A. KLOSE (W. MANTL) V. ZSIFKOVITS, KATHOLISCHES SOZIALLEXIKON, Tiro-lia-Styria, Innsbruck-Graz 1980, stupaca 3480 + str. L.

Prije šesnaest godina izišlo je prvo izdanje ovoga „Katoličkog socijalnog leksikona“. Nametala se potreba novog izdanja, ne samo zbog odužeg vremenskog roka nego još više zbog toliko novih impulsa koje je katolička socijalna misao dobila u koncilsko i pokon-cilsko vrijeme.

Ovo novo izdanje je zapravo novo djelo, i po opsegu (skoro dvaput veće od prijašnjeg) i po zaokruženosti tematike i širokom broju suradnika. Nije nam poznato djelo na polju katoličke društvene misli koje bi se po stručnosti, preglednosti i zaokruženosti moglo staviti uz bok ovom „Katoličkom socijalnom leksikonu“, a sve opet u granicama, jednog makar i podebljeg sveska.

Leksikon sadrži 547 naslova (natuknica), plod 210 suradnika s područja katoličke društvene nauke, općenito društvenih znanosti i

drugih srodnih znanstvenih disciplina. Suradnici pripadaju njemačkom jezičnom području (uz nekoliko izuzetaka), a shvatljivo je da će austrijski autori biti dobro zastupani kad je riječ o austrijskom izdanju.

U posljednjih deset-petnaest godina izneseno je toliko kritika na račun katoličke društvene nauke, ne samo neopravdanih nego i opravdanih, da je veoma teško i zahtjevno, a po nekima i sporno ako ne i nemoguće, govoriti danas o „katoličkoj društvenoj nauci“. Stoga je pozdraviti napor izdavača i njihovih suradnika da naprave djelo koje bi pružilo pregled situacije, gradeći na temeljima kršćanskog humanizma. Da se shvati znanstvena i društvena opcija priređivača i, dosljedno, značenje samoga djela, bezuvjetno treba imati pred očima važne i mudre smjernice kojih su se oni držali pri izradi ovog leksikona i koje navode u predgovoru:

1. Društvena nauka koju leksikon zastupa ne smije biti ideološki skraćena i sputana, nego mora biti otvorena cijelom rasponu ljudske i društvene egzistencije. Od ideološki obojenih priručnika imamo malo koristi.

2. Društvena nauka je vrijednosno utemeljena, a autori idu za tim da pri obradi pojedinih tema dođe do izražaja kršćanski humanizam.

3. Društvena nauka mora biti objektivna, vodeći računa o rezultatima antropoloških i društvenih znanosti.

4. Društvena nauka mora imati smisla za povijesni razvoj i vrijednost iskustva. Prošla iskustva i odgovornost pred budućnošću treba da pomažu u rješavanju gorućih problema današnjice.

Ove smjernice doista služe kao kostur cijelom djelu. Stoga širina horizonata, ali ujedno i jasnoća polazišta i otvorenost problema.

Bilo bi sitno željeti možda koji neobrađeni članak ili širu obradu nekih točaka. Svaki leksikon na kraju krajeva predstavlja određen izbor tema. Vjerujemo da su priređivači ovog leksikona uspjeli u svom izboru.

Svaki članak donosi i biranu bibliografiju, većinom na njemačkom jeziku i ažuriranu do 1980. god., a ona je često i dosta opširna i važna, tako već po sebi predstavlja znatno obogaćenje. Popis suradnika i dva kazala na kraju djela (osobno i stvarno) veoma pojačavaju vrijednost knjige, to više što je ona i tehnički primjerna.

Samo se po sebi razumije da će ovaj leksikon mnogima veoma dobro doći, ne samo teolozima i sociolozima nego i mnogim društvenim radnicima, pravnicima i politolozima. Ukratko, svima onima kojima je stalo